

A KORDÁSOK PÖRE (I.)

VIRÁG GÁBOR

A Frankovics-per

Frankovics Mihály álremetét és hét társát, a kordás mozgalom főkolompóisait 1819 áprilisában letartóztatták és kihallgatták. Április huszonhatodikán a vizsgálat során tett vallomásukat a közgyűlésben hitelesítették. A fogva tartottakat Zomborban a megyeháza tömlöcében vasra verve tartották fogva addig is, míg ellenük a rendes bírósági tárgyalás meg nem kezdődött.

Ügyüknek az 1819. augusztus 14-én, a megyei tömlök elleni támadás adott lökést. A hét lefogott és a tizenkét támadó ellen – miután ezeket is kihallgatták, vallomásaikat hitelesítették, augusztus 30-án megkezdődött a bűnvádi per. Elhangzott a vád- és védőbeszéd, majd szeptember 13-án és a következő napokon ítélet született ügyükben. A lázadók ügyét külön-külön tárgyalta le a bíróság. Ennek megfelelően először Frankovics és társai elleni vád- és védőbeszédéről szölok, majd a későbbiekben a támadók ítéletét tárgyalom.

Bács vármegye hivatalból kirendelt tisztí ügyésze, nemes pacséri Szutsits József volt, aki a vádat képviselte, bírósági eljárást kezdeményezett a fogva tartott Frankovics Mihály, Fajszi Antal, Lélek Károly, Horváth József, Fajszi Imre, Kormányos János és Futó József ellen. A hivatalból kinevezett ügyész a következőkben ismertette a vádat:

– Név szerint Frankovics Mihály elsőrendű vádlott a szigorú tilalom ellenére a maga bizonyosságára a kegyes remete jámborságának álorcáját öltötte magára, és a fentnevezett vádlottakat magához édesgetve Kolut község templomának jellegzetes Szent Anna kultuszát a helybeli plébános tudtával és beleegyezésével a kordás mozgalom létrehozására és terjesztésére használta fel. Személyének csodás erőt tulajdonítva beteget gyógyított, ezen kézzelfogható csalásával Szent Anna oltárának építése céljából az együgyűeket – tisztelete

erejénél és azok babonáságánál fogva – könnyen rávette az adakozásra. Az adományokat váltócédulákban (bankjegyekben! V. G.), hagyományos pénzér-mékben, naturáliában (gabonában) és viktuáliában (konyhai élelben) gyűjtötte. Az így összegyűlt elemőzsiát patrónusával, a koluti plébánossal megfizette. Ugyanazon plébánia udvarában levő kút vizét megáldotta, és a templomban ezzel a vízzel gyógyítás céljából mosdatta és kenegette a betegeket. Az egybegyűlt csöcseléknek prédikált, sőt mi több, a koluti plébános a templomban a nép szeme láttára a remete előtt letérdepelvén annak kezét megfogván a keresztet általa a fejére tette, és maga felett imádkoztatott. Végezetül csodás látomásainak színlelése és hasonló fellépései vallási zavargásokhoz vezettek. A ravasz fondorlatok felhasználása révén, amint az a többi bűntárs esetében is nyilvánvaló, azok is bűnrészesek, ezzel tehát a naplopás (munkakerülés) tényét követték el. Ezek név szerint a következők:

– Fajszi Antal másodrendű vádlott virágvasárnap ürügyén Kolutra processziót vezetett. Miután a kirendelt biztos a tömeget békés hazatérésre szólította fel, ő ellenállt, és vértanúhoz illő magatartást akarván tanúsítani, inkább vállalta a fogság elszenvetését;

– Horváth József negyedrendű vádlott az elsőrendű vádlott hatására tonzúrát nyíratott magának, és a remetének meggyónt;

– Fajszi Imre ötödrendű vádlott Csantavéren kijelentette, hogy Frankovics Mihály vádlottnak egyetlen szava többet ér, mint valamennyi papé. Beteges fanatikusságával a hamis remetét a mi új Királyunknak vallotta;

– Kormányos János hatodrendű vádlott az előbb nevezett remetét putrijában három hétig rejtegette, és az összesereglett csöcseléknek kunyhóját titkos összejövetelek tartásának céljára átengedte.

– Végül Futó József hetedrendű vádlott a pénzadományok gyűjtésében segítségére volt az elsőrendű vádlottnak, a remetét a főbenjáró törvénytelen-ségében segítette, a felzaklatott csöcselék izgatását fáradhatatlanul dőre ajtatossággal titokban végezte. A remetét saját kocsiján a koluti plébániára menekítette, következőleg, akárcsak a többi fentnevezett, bűnrészes a kordások szektájának szervezésében.

Ezzel szent hitünknek kárt okoztak, különböző kifogásokkal a szabad ég alatt közös imádkozást és összejövetelt tartottak, búcsújáró csoportjaik csoportosan vonultak át a községeken, mivel magukat ott sem türtőztették, veszélyeztették a közbiztonságot.

Mindezek a nyilvános bíróság hatáskörébe tartoznak, aminek gondoskodnia kell többek között arról is, hogy a vallás isteni parancsai tiszteletben tartas-sanak. Következőleg az úgynevezett *Segesprecher* – *áldásosztó* babonás praktikák révén, úgymint betegséget gyógyító képek, ajándékok, nyakba való amulettek, ne szedje rá az embereket egy új isten tiszteletére, és így tanait ne terjeszthesse mindenható vallásként, ártalmas emberi babonáságként, egyben

azt is akadályozza meg, hogy mindezt haszonlesésből tehesse. Az elsőrendű vádlott tehát a család büntettét követte el, amely kimeríti az 1723. évi 12. törvénycikket és egyébiránt is a körülmények fontosságára való tekintettel más, idevonatkozó országos törvényeink szerint kiszabható büntetésben kell részesülniük.

Az ügyész véleménye szerint a büntetésen felül, halmazati büntetesként a fentnevezett Frankovics Mihály elsőrendű vádlottat mint szektaalapítót a vallási rajongás elfojtása céljából Bács megye vezeklésre számúzza, de a valódi bűnei miatt a választott bíróság is ugyannerre a büntetésre ítélje, és rendelje el, hogy ezen büntetését egy távoli közintézetben töltsse le. A többi letartóztatott főkolompos felett pedig, miután ily módon vezetőjük eltűnt a szemük elől, ugyancsak ezen választott bíróság ítélkezzen, a megérdemelt büntetésüket helyben, ezen vármegye hasznára vasra verve töltsék le.

A közvádoló a felsorolt vádak alátámasztásának bizonyítékaként csatolta jelentéséhez:

A) Frankovics Mihály elsőrendű vádlott fogva tartásáról szóló határozatot, valamint

B) Frankovics Mihály elsőrendű,

C) Fajsi Antal másodrendű,

D) Lélek Károly harmadrendű,

E) Horváth József negyedrendű,

F) Fajsi Imre ötödrendű,

G) Kormányos József hatodrendű,

H) Futó József hetedrendű vádlottak önszántából tett beismerő vallomásait,

I) Fajsi Imre durva és megbotránkoztató szavait,

K) A doroszlói plébános által megküldött iratot,

L) Az elsőrendű vádlott által megtérített személyek névsorát,

M) A társaság tagságáról szóló igazolás egy példányát,

N) Fajsi Imre ötödrendű vádlott speciális esetének vizsgálati anyagát,

O, P) A tiszai járásban az elsőrendű vádlott letartóztatása után történt kilengések vizsgálati anyagát,

Q, R) A középső járás vizsgálatának jegyzőkönyveit,

S, T) A tiszai járásban folytatott vizsgálat anyagát,

U, V) A felső járás anyagát,

X, Y) Végül a Felséges Királyi Helytartótanács hirdetményét.

A megyei ügyész ilyen összefoglalásban kérte a peres eljárás indítását, amelytől méltányos bírói ítéletet vár azáltal, hogy az alpereseknek megfelelő védőügyvédet biztosítsanak.

A letartóztatottak védelmében nemes Nagy János ugyanezen megye vice-fiskálisa – alügyésze, hivatalból kirendelt védőügyvéd, miután a perjavaslatot,

a felsorakoztatott bizonyítékokat értékelte és megfontolta, a következőkkel hozakodott elő:

Úgy látszik, itt felesleges a védő, a letartóztatottnak mozgalmi tettei és a tények, kiváltképpen az elsődrendű vádlott specifikus magáravallásai és ebben az elkülönített bonyolult fejtegetések, minthogy felsorakoztatott periratokból is kiderül, hogy mindezen tettek és tények ilyen elrendezésben és összefüggéseiben egyetlen fajta bűnösségi tényt állapítanak meg. A mellékelt peranyag általában tehát elegendő a védőnek, hogy egy kis átrendezéssel, amely során az egyedi eseteket, tényeket és mások vádolását a védelemben felhozhat, következésképpen elmondott védőbeszéde után a Tekintetes Főbenjáró Bírószágtól igazságos ítéletet vár el.

Frankovics Mihály elsődrendű vádlott 26 éves néhai szücsmester, sem írni, sem olvasni nem tud. Már kora gyermekkorától ismerte a vallásidegen tévhiteteket. Lelkiismeretének természete következtében az igazság kiderítésekor a végsőkig ragaszkodik naiv és tapasztalatlan elveihez és érzelmeihez, világi helyzetét tévesen értelmezte, a gyűdi ferences kolostorban az úgynevezett terciár (harmadrendi) szolgálatot elvégezte. Közismertek ugyanezen kolostor vikáriusának, a királyi helytartótanácsnak és pacséri Ódry András alispánnak írásai, nevezett Frankovicsot, miután ebben a minőségében harmadfél (másfél) évig szolgált, örült eszméinek indítékai miatt a kolostorból elbocsátották. Amióta ez az ember onnan kikerült, kint egyébként sem figyelt rá senki, legkevésbé a rendetlenségben és a zenebonában. Miután az igazságot bevallotta, helyzete részletes bizonyításra szorul amiatt, hogy a koluti, monostorszegi és moravicai lelkész urak kezdetben titokban, később pedig nyíltan támogatták a köz előtt, nemcsak szemet hunytak ténykedése felett, hanem tanáccsal is ellátták, tettel és oltalommal védték a nevezettet. A fent mondott urak bátorításának ma láthatjuk a következményeit, amelyeket a periratok magukban foglalják.

Mivel ez az ember szándékosan vallotta magát remetének, ez még nem vétek, legkevésbé törvénszegés. Vagy komolyan gondolta ezt isteni sugallatra, vagy zavarodott elméje állapotában. Az első eset aligha történhetett meg, nem is büntethető emberi mércékkel, a második esetben pedig örültsége miatt sajnálnunk kell. Képzelméit tehát az említett okokból kifolyólag mások rovására kell róni.

Igaz ugyan, hogy ő megszentelt kordákat osztogatott, csodatevő módon betegeket gyógyított, a Szent Anna-oltár építésére pénzt gyűjtött, és megszentelte a koluti plébánia kútjának vizét, mindezt azonban a hamis remete egyedül, csalás nélkül képtelen lett volna megtenni. Ez egyébként is erkölcsi szempontból helytelen volt, ezen dolgok elkövetését meg sem kockáztatta volna, minthogy a B alatt csatolt önszántából tett vallomásából is kiderült, ha a fent említett lelkész úr nem segítette volna tetteiben még a hatalom tilalma ellenére

is. Nem gátolta próbálkozásait, sőt a remetét erkölcsileg támogatta, és így könnyebben taszíthatta őt a vallási örület poklába.

Hogy valóban Szuhányi Ferenc koluti plébános úr, áldozó pap, aki különben igen értelmes férfiú, a remetét – miként annak önszántából tett vallomása ötödik pontja is bizonyítja – korábbi ismeretsége miatt a remete iránt magát valóban elkötelezte, befogadta őt, sőt pártfogásába vette. Miért titkolta és adott hitelt ezen ember – a 10-es és 11-es pontokban foglaltatott – álombeli látomásának, és énekelt olyan áhítatosan a remete vezette néppel együtt? Ugyanazon úr – a 14. és 17. pontból ez megállapítható – mint a lelkek gondviselője a szállásról szállásra gyűjtött pénzből, meg a koluti eklézsiát illető alamizsnából és adományokból a körülményekhez mérten tisztességesen részesítette őt, sőt a nevezett plébános – a 18. pont szerint – még az oltár felszentelését is kihirdette.

Az ómoravica adminisztrátor úr – olvasható a 20. és 21. pontban – a körözés ellenére a hamis remetét egy hétig rejtegette, a bujdosónak azt tanácsolta, menjen el innen messzire, hogy azután mindkét úr, ugyanabban a 21. pontban olvasható, arra biztatta, maradjon meg a feltett céljánál, még ha üldöztetések is fog szenvedni. Ezek után alávették magukat a remete bűbájos műveleteinek. Szuhányi úr rávette őt a koluti plébánia kútjának a megáldására, melynek megszentelt vizével azután a betegek magokat gyógyíttatták. Ugyanabból a pontból az is kiderül, hogy a nevezett plébános a templomban levő egyszerű emberek szeme láttára térdre borult az álremete előtt, annak kezét megfogta, és keresztjét általa a fejére tette. Végül utoljára, a monostorszegi adminisztrátor úr, ahogyan a 23-as pontban áll, elvette a remete kordáját, hogy azzal magát körülövezze, majd utána a remete részére több kordát is megszentelt.

Tehát ez és a többi plébános uraknak Frankovics vallomásában olvasható helyenként úgymond megbotránkoztató tettei, a per anyagában felsorakoztatott tetteinek mesterkélttsége és az álremete bomlott lelkének együttemlítése az ellene folyó eljárás hibájaként róható fel. Bizonyára a körülmények miatt hozta fel az ügyész ennek rendkívüli tetteit, ugyanakkor híveinek a rendbontásáról megfeledekzik. Ide kívánkozik magyarázatként a következő axióma: *Ha az apátok és prépostok jók, akkor a szerzeteseknek is jóknak kell lenniük.*

Ebből a szempontból célszerű lenne az álremete erkölcsiségének a másik oldalát is megvizsgálni, hiszen az ezekhez hasonló cselekedeteket – ahogy azt fentebb már hangsúlyoztuk – idegen biztatásra tette. Igaz, az Isten tekintélyét megsértette, önkényes vallási gyakorlatot vezetett be, mindezt nem cselekedhetett volna, ha ebben őt idejében megakadályozzák. Végül is a per aktáiból nem lehet következtetni arra, hogy mi módon édesgette magához követőit, éppen ennek az ellenkezője igaz, ezek a primitív és tudatlan emberek maguk választották ezt a tartalmatlan és babonás eretnekséget, önszántukból csatla-

koztak a remetéhez, annak távollétében és akarata ellenére erkölcstelen viselkedést tanúsítottak, törvénytelenéget követtek el.

A fentnevezettek és néhány további fogva tartott részint azért vádoltatnak, mert virágvasárnapra Kolutra processziót vezettek, részint vezetőjükkel tartott szoros kapcsolataik miatt, másrészt pedig az álremete kitalált látomásainak híreszteléséért. Valójában ezeknek a dolgoknak is a koluti pap volt a mozgatója.

Ezt feltételezve kevés okunk maradt fenn, hogy büntettről beszéljünk: a tisztí ügyész vádbeszédében csalás büntettéről, az ún. *Crimen falsiról* beszél és követeli, hogy az elsőrendű vádlottat ki kell utasítani a megyéből. Ha ezt a kifejezést az ügyész etimológiai és eredeti értelmében értette, akkor ez a büntetés esetünkben nem hajtható végre, a fogva tartottat csak származási helyére, vagyis a Tekintetes Vármegye Kupuszina nevű helységébe lehet utasítani; de ha a kiutasítás szón számúzetést, az országból való kiutasítást ért, akkor ez, mint büntetés nem jogszerű, mert a mi törvényeink számúzetésről szót sem ejtenek. Tehát a büntetés a már említett okok és körülmények miatt sokkal súlyosabb lenne mint maga a tett.

A vád nevében az ügyész replikázott a védelemben felsoroltakra. Szerinte a védőügyvéd a védelem érdekében a gyúdi kolostor vikáriusának levelére támaszkodik, amelyben az a remetét örülként és elmebetegként írta le. Meg kell jegyezni, hogy ez a ferences vikárius a pszichológiai és orvostudományban nem tartja magát járatosnak, így nem ítékezhet valaki elmeállapotáról, csak a maga benyomásait közölheti. A védő a remete elmeállapotáról mondott véleményén kívül valahányszor az elsőrendű vádlott vallási rajongásáról szólt, annak fő okaként ezen Bács megye három papját hibáztatta, ki lesz akkor a vikárius jótállója, ki vállalja magára a gyanút? A védőnek mintha az volna a célja, hogy ezt az embert elmeállapotának örülsége ürügyén megmentse az őt fenyegető igazságszolgáltatástól. Miért nem jelezték elbocsátólevelében a kolostorból való kényszerű távozásának okát, miért éppen a megye kebelében történt fanatikus zavargások idején dobták be a köztudatba a védő ezen dajkameséjét?

Könnyű hivatkozni elméjének zavarodottságára, cselekedetei ellenben azt bizonyítják, hogy mégis túlteng a józan esze, mert amikor Monostorszegről az akkori pap, Vortalits Mihály, aki ritka egy ember és igazi vallásos férfiú, valós vallási megfontolásból őt elküldte, akkor egyáltalán nem volt együgyű, békében tovább ügyködött, akkor elég okosnak és elővigyázatosnak bizonyult, hogy más helyeken más, gyanútlan papokat szemeljen ki magának, azokat kifürkésze, hogy azután védelmük alatt jámbor cseleit és csalásait tovább folytathassa. Ahhoz is elég okosnak bizonyult, hogy a kiszemelt papot ne üres kézzel, hanem az összegyűjtött forintokkal látogassa meg. Működése idején a naturáliákat, a pénzt és a más emberek által begyűjtött javakat patrónusával, a koluti pappal megosztotta.

Ha azonban őrült volna, mint ahogy azt most állítják, hogyan tudott volna a patrónusával abban megegyezni, hogy a kutat megszentelje, betegekét gyógyítson, nyilvánosan prédikáljon és áldást osszon, meg a processziót sehova máshova, hanem éppen a koluti templomba irányítsa. Ez pénz és elemózsia kicsikarása, nem pedig az elme őrült állapota.

Ha el is fogadjuk a tényt, hogy őrült, ezt éppen a koluti pap nem állíthatja róla, hiszen különös egyetértésben játszották az új ájtatossági szokásokat. Szent Annát helyezték előtérbe Szent József helyett, és nem vehető-e észre a csöcselék nyilvánvaló kitárulkozása, az oltárt Jézus, Mária és Szent Anna képeivel díszítették, akiket ezeken a képeken a *fogva tartott* remete látomásainak megfelelően öltöztették, sőt a képek színei is megegyeztek annak színeivel.

Az első fogva tartott egyébként a kordás társulat létrehozását a Z alatt csatolt alapszabályokkal és az AA alatt csatolt isteni levéllel – motya – indokolta.

Valójában egy ilyen őrült ember, aki kaszával felfegyverkezett emberek ezreit vezeti, akinek egyetlen szava rablásra szólíthat és mérhetetlen károkat okozhat, a megye kebelében nem tűrhető meg anélkül, hogy nyilvánvaló veszélyt ne jelentene, hiszen a még le sem zárult perének idején fanatikus követői bátorságot vettek maguknak, hogy egy népes királyi város tömlöcét, ahol reguláris őrség van, megtámadják, oda betörjenek, sőt a fegyveres pandúroknak ellenálljanak, hogy kiszabadítsák ezt a remetét. Ezek után mekkora veszélyt jelentene a közbiztonságra nézve kupuszinai kényszerű tartózkodása ott, ahol nincs biztosítva ilyen készenlétben levő meghiúsító erő, ezt maguk a bírák is könnyen beláthatják.

Ezért a tiszti ügyész erélyesen követelte, hogy az elsőrendű vádlottat száműzzék Bács megyéből, következésképpen ennek az időtartamát úgy fogalmazta meg, hogy a védő a vádlott ezen hátrányos megkülönböztetésében emiatt írással magát fölöslegesen ne fárasssa (magyarán ne fellebbezen az ítélet ellen). Különben pedig a *kiutasítás* büntetését az ország törvényei ismerik. Ezért a bíró, akinek megvan a joga és hatalma, hogy önállóan szabja meg a büntetést, jelen esetben a megyéből való kiutasítás mellett kell hogy döntsön, mert ez a közbiztonság helyreállítását és az eretnekség terjedésének megfékezését eredményezi. Egyébként a vádlott nyugtalan életvitele és a veleszületett hajlamai miatt sem lakóhelye, sem foglalkozása nincsen, babonás látomásai vannak, ő csöcselékkel paktál, ezért erre a büntetésre teljes joggal rászolgált.

A többi fogva tartott beismerő vallomása világos – bár az önkéntes kihallgatásukkor konokan ellenszegültek –, a fegyveres menetet kísérték, annak vezetőit védelmezték és azokkal együttműködtek, tehát viselkedésük nem bocsátható meg anélkül, hogy ne sértenénk meg a nyilvános tekintélyt és a törvényes rendet.

Ezért a megyei ügyész azt követeli, hogy a felsorakoztatott bizonyítékok alapján ítékezzenek felettük.

A védő szavai szerint ha Frankovics Mihály, az elsőrendű vádlott nem volna őrült, akkor a ferencesek tiszteletre méltó és vallásos közössége nem bocsátotta volna el. A vikárius sem gyanúsítható azzal, hogy a bíróságot hamisan informálta volna, megállapítása tehát nem vonható kétségbe, hiszen azt a legjobb szándékkal tette. Tapasztalat szerint, ha az alany jól ismert, akkor elmeállapota pszichológiai és orvosi ismeretek nélkül is megítélhető. Frankovics Mihály másfél évet töltött a kolostorban, az egész közösség jól ismerte, az elbocsátólevél hiánya nem számít ellenbizonyítéknak, mivel oda is mindenféle ajánlólevél nélkül vették fel, és – mint jelentéktelen ember – bocsátatott el.

A koluti plébános – akit maga a tiszti ügyész is az elsőrendű vádlott védnökének és irányítójának ismer el – aki lényegében a monostorszegi papot utánozta, ha a már az általa korábbról ismert férfinak nem nyújt menedéket és támogatást, akkor az álremetét ebbe a vallási örületbe nem taszította volna, és tevékenysége a moravicai pap ténykedési területének határán túlra nem terjedhetett volna ki. Ha az őrült remete tetteit nem leplezik, ha a monostorszegi adminisztrátor úr a kordákat nem áldja meg, akkor ennek az embernek vakmerősége sem teljesedik ki. Mivel ezen tetteiben nem gátolták, sőt az említett urak tanácsai további hasonló tettekre buzdították, és ő mint Szuhányi úr tanítványa, annak műhelyében gyakorolhatta is tanait – mivel ez az említett úr a pénzek és naturáliák gyűjtésében részt vett, teljesen világos, hogy gyűjtőalapot létesítve tanítványát misszionáriussá tette.

A kirendelt védő megkérdezte, hogyan tudott egyetérteni a koluti pap a kütszentelés és más babonás rendezvények ügyében az álremetével, de válaszoljon az ügyész először arra a kérdésre, ki az ügyesebb, aki a kecskét feji, vagy aki a tejesedényt aláteszi.

A védő ezzel befejezte az álremete vallási rajongásáról és kedélyállapotáról szóló értekezését, megelégszik annyival, hogy a bíróság ezeket a cselekedeteket csak erkölcsi vétékké nyilvánítsa, azonban az, aki helytelen viselkedésével polgártársait zűrzavarba taszítja, megérdemli, hogy lázadónak tekintsék. Vajon a plébánost tettei identitása miatt nem kellene-e ugyanebbe a kategóriába sorolni? A patrónus tévedését nem kellene-e ugyanígy minősíteni?

Ezért a per következményeinek megfontolásával és a felsorolt indítékok figyelembevételével azt kívánja a védő, hogy a letartóztatottat, aki a megyeház megrohamozásához se tanáccsal, se tettel nem járult hozzá, enyhe büntetésre ítéljék, ezzel átadta írásos véleményét és indoklását a bíróságnak.

1819. szeptember 19-én és az utána következő napokon Tekintetes nemes Bács Vármegye Zombor Szabad Királyi Városában folyvást üléselő Fenyítő Törvényszék a bemutatott bizonyítékok ismételt megvizsgálása után a következő ítéletet hozta:

A tiszti ügyész vádiratában előadott a már mondott Frankovics Mihály elsőrendű vádlott, hamis remete a megerősített tilalom ellenére és a fentnevezett hívei, akiket magához csalogatott, Kolut község egyházában babonás Szent Anna-kultuszt teremtett, megszentelt kordákat osztogatott, a betegek szenteltvízzel gyógyította, azok gyógyulását magának tulajdonította, ezen kezelhető csalásával Szent Anna oltár építésére az együgyű népet adományozásra rávette, azt váltó cédulákban, valamint hagyományos pénzermékekben és viktuáliában gyűjtötte. A koluti plébánia udvarában levő kút vizét megáldotta, és látomásokat képzelegve a tömeget megszedítette, ily módon ugyanazokat téves vallási eszméibe bevezette;

- Fajsi Antal másodrendű vádlott virágvasárnap ürügyén Kolutra processziót vezetett, miután a kirendelt biztos a tömeget békés hazatérésre fel szólította, ő ellenállást parancsolt,

- Lélek Károly harmadrendű vádlott az elsőrendű vádlott első és állandó tanítványa, egyben buzgó segédje,

- Horváth József negyedrendű vádlott az elsőrendű vádlott hatására tonzúranyiratást vállalt magára, annak meggyónt, de az igazság kezétől megmenekült, ugyanis a koluti ünnep előestéjén megadta magát, így ravaszul magát kihúzta,

- Fajsi Imre ötödrendű vádlott az *N* alatt csatolt iratban leírt eset szerint a papok ellen uszított, az elsőrendű vádlott védelmében fanatikus szavak miatt terheltek,

- Kormányos János hatodrendű vádlott a törvény által körözöttet putrijában három hétig rejtegette, és az összesereglett csőcseléknek kunyhóját titkos összejövetelekre és csalárdtságokra átengedte,

- Futó József hetedrendű vádlott pénzadományok gyűjtésében segítkezett, az elsőrendű vádlott remetét a főbenjáró törvénytelenységében segítette, a felzaklatott csőcselék izgatását fáradhatatlanul és dőre ájtatossággal titokban végezte. A remetét saját kocsiján a koluti plébániára menekítette.

Valamennyi fentnevezett vasra vert letartóztatott bűnös az eretnokség szervezésében, mindazonáltal babonásságukkal nemcsak az isteni hitet tagadták meg, hanem a jámbor köznép békéjét – miután seregestül vonultak át a községeken – zűrzavarkeltéssel veszélyeztették.

Ugyanezen perbefogottakat, akik között

- Frankovics Mihály elsőrendű vádlottat, tömlőcben vasra verve letöltendő két év fogságra, ezenkívül heti kétnapi börtre: vízen és kenyéren, ítéli, együgyűségére és hamis ájtatosságának bűvöletére való tekintettel a jövőre nézve a megye közönségének érdekében a megyéből örökre számúzi,

- Fajsi Antal másodrendű vádlottat felmenti a további fogva tartás alól, ellenben 50 korbácsütésre ítéli,

- Lélek Károly harmadrendű vádlottat háromhavi vasban letöltendő fogságra ítéli,
- Horváth József negyedrendű vádlottat felmenti a további fogva tartástól, de 40 korbácsapásra ítéli,
- Fajszi Imre ötödrendű vádlottat felmenti a további fogva tartás alól, és szabadlábra helyezi,
- Kormányos János hatodrendű vádlottat fél év vasban letöltendő fogságra ítéli,
- Futó József hetedrendű vádlottat negyven korbácsütésre ítéli.

Valamennyi perbefogott, az időközben szabadon bocsátottak is a tárgyaláson a bíróság előtt megjelentek.

Bács megye, hivatkozva a Helytartótanács korábbi meghagyására a tőle kapott határozat következtében Frankovics Mihály és társainak peranyagát, valamint a perben hozott ítéletét jóváhagyásra az alábbi irat kíséretében felterjesztette a Helytartótanács elé:

Megyénkben a köz bátorságnak fel-forgatásával – hamis oktatásokat, és nép csábítást tevő hazug Remete Frankovics Mihály és társai ellen tiszt viselő Ügyészünknek indított és elvégzetett büntető pörét Fges Cs. Királyi Feő Herczegnek és a Feő M. M. K. H. Tnak ide (mellékelve) f. e. Sz Ivány havának 13-dik napján 19716 és f. e. Kiss-Aszony havának 17 napján, 23249. számok a. Költt K Intézeteknek következtében oly jelentés mellett alázatosan fel küldjük hogy a megnevezett Rabok ellen hozatott Ítéleteknek végre hajtása Fges Cs. K. feő Hgnek és a Fő M. M. K. Htó Tanács Kegyes válasza elérkezésének idejére halasztatott legyen. Löbb. E. Sedria Criminali dei 13-a Septem. 1819.

A Helytartótanács megvizsgálta a per anyagát, és a hozott ítéleteket helybenhagyta. Az 1820. május 9-én kelt 12604. sz. és megküldött határozatában ezt tudatta a megyével. Határozatában utasítja a megyét, hogy az elítéltek eddigi elzáratásukkal e büntetésnek eleget tettek, azokat bocsássa szabadon, de kötelezze őket, hogy lakhelyükön rendes foglalkozásaikat folytassák, tartózkodjanak eddigi vallási rajongásaiktól, és időnként jelentkezzenek Zomborban. *Frankovics a továbbiakban pedig megvasalás nélkül legyen, s a hitvallás elemeiben és igazságaiban oktattassák addig is, míg a koluti plébános ellen indított per letárgyalatik és ítélettel elláttatik.*¹

(Szuchányi Ferenc koluti plébános ellen a kalocsai főszentszék előtt 1819. augusztus 12-én indítottak pert, ítélet azonban csak 1822. május 24-én született. A hozott ítélet ellen mindkét fél fellebbezett. Az első fokú egyházi bíróság ítéletét a Rómából kiküldött bíróság megerősítette, amelyben a plébánost bűnösnek találta, és kellő büntetést kapott.)

A vármegye 1820. június 5-én és az azt követő napokban tartott megyei közgyűlésen 1368. sz. alatt elrendelte a hamis remete elmeállapotának megvizsgálását. Frankovics Mihályt 1820. október 23-án Bulla Károly megyei

főorvos, Lóósz Mátyás tisztí főorvos és Peák János központi seborvos megvizsgálta. Az általuk aláírt orvosi bizonylatban a következőket írják:

„... többszöri beszélgetésünk alkalmával találtuk őtet ájtatos indulattal összekapcsolt elméjének foglalatosságával mély elmélkedésbe szüntelenül imádkozva s néha ájtatos cikkelyeknek éneklésével elfoglalva. – Az előfordult kérdéseknek egyenes felelet adása, sőt már esztendeje elmúlt ittléte idejében társaival volt mulató beszélgetések szerint elméjének valóságos egyenességét és funkcióját találtuk, ezen praeconcipiált ájtatos funkciótól elválni se kíván, sőt abban megmaradni szándékozván, inkább óhajtana bizonyos klastromba jutni, ahol csendes indulatai mellett ájtatos foglalatosságait állandóul követ-hetné. *Mely tapasztalások szerint elméjének megtérbolyodását kifejezni nem lehet, inkább lehetne az orvosi kinyomások mellett szent ideákkal terhelt melancholikusnak pro religioso melancholico állítani.*”²

A kalocsai egyházmegyei hatóság intézkedésével megelőzte a Helytartótanács rendeletét. Már korábban intézkedett Frankovics és társainak *vallási átnevelése* ügyében. Vallási oktatásukat a zombori plébánosra bízta, aki 1820. október 26-án már azt jelentette, *hogy tanonca teljesen a jó útra tért, előbbi tévedéseit beismeri és kárhoztatja, de esedezik, hogy miután ő gyenge testalkata miatt munkára nem alkalmas, találjanak rá módot, hogy valamely zárdában megvonhassa magát, és ott istenes életet élhessen.*³

A vármegye a remete kérésének eleget tett, és a pozsonyi Irgalmasok zárdájában helyezte el őt.

Frankovics Mihálytól az utolsó tudósítás 1825-ből való. Werner Mihály érseki titkár az 1825. évi országgyűlés idején Pozsonyban megfordult a nevezett zárdában, és ott találkozott a portáskodó koluti remetével.

(Folytatjuk)

JEGYZETEK

¹ Bende József: A Szent Miska-féle vallási mozgalom keletkezése és lefolyása. Bács-Bodrog vármegyei Történelmi Társulat Évkönyve, VI. évf., 111. p. Zombor, 1890

² Idézi Bende: 112. p.

³ Bende: i. m. 112. p.